

2BLACKDOT..

“Esasen konu hep 2 nokta arasındadır”

Haftalık Politik ve Jeopolitik Gelişmeler

5 Ekim 2026 – Sayı 129

Bu hizmet size **2blackdot** ve **Tema Grup** tarafından ücretsiz verilmektedir. **Bu yazılanlar yatırım tavsiyesi değildir.**

Hazırlayan: Hakan Çalışkantürk

2twoblackdots@gmail.com

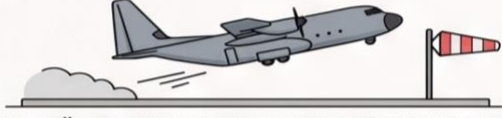
<https://www.2blackdots.com>

*** Yasal Uyarı:*** Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım ve kalkınma bankaları ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde ve yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel olarak sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu yorum ve tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Gerek bu yayındaki gerekse bu yayında kullanılan kaynaklardaki hata ve eksikliklerden ve bu yayındaki bilgilerin kullanılması sonucundaki yatırımcıların ve/veya ilgili kişilerin uğrayabilecekleri doğrudan ve/veya dolaylı zararlardan, kar yoksunluğundan, manevi zararlardan ve her ne şekilde olursa olsun üçüncü kişilerin uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı **2blackdot** ve **Hakan Çalışkantürk** sorumlu tutulamaz.

ABD'nin Irak'tan Çekilmesi ve Uluslararası Hukuki Sorumluluk: Yönetici Özeti

1. Stratejik Dönüşüm ve Yeni Angajman Modeli

Askeri Çekilme ve Dönüşüm (30 Eylül 2026)

Erbil Hava Üssinden son birliklerin ayrılmasıyla OIR'ın Irak görevi resmi olarak bitmiş, görev gücü karargahın Ürdin'e taşınarak ABD-Irak ilişkisi ikili güvenlik ortaklığına evrilmiştir.

90%

Dolar Manivelası: Bütçenin %90'ı ABD Denetiminde

Irak'ın petrol gelirleri New York Federal Rezerv Bankası nezdindeki hesapta tutulmakta; bu durum Washington'a askeri varlık olmadan da Irak üzerinde muazzam bir yaptırım ve denetim gücü sağlamaktadır.

"Ufuk Ötesi" (Over-the-Horizon) Askeri Kapasite

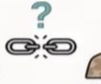
ABD; Ürdün ve Körfez'deki üsleri, İHA'ları, uydü güzetleme sistemleri ve haszaa vuruş tıknknları ile şehadeki asker sayısını azaltırken uzaktan müdahale yeteneğini korumaktadır.

2. Irak Güvenlik Mimarisi ve Bölgesel Dengeler

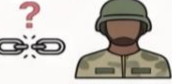
Irak'ın Asıl Zafiyeti: Komuta Birliği Eksikliği

Ordu

Peşmerge

Haşdi Şabi

Irak güvenlik yapısındaki tamal kırılganlık teknik teçhizatın ziyade Ordu, Peşmerge ve Haşdi Şabi'nin tek bir merkezi devlet komirtasına antegre ndilamamış olmasıdır.

İran: Sembolik Zafer, Sınırlı Stratejik Kazanım

ABD'nin çekilmesi Tahran's güçlü bir propaganda sişlemi sağlase da ABD'nin Bağdat üzerindeki Rnansal ve yaptırım gücü tran'ın hareket alanını sınırlandırmaktadır.

IKBY ve Hava Savunma Açığı

Koaliyonun hava savunma sistemlerini çekmesiyle Erkl, füze ve İHA tahkiklerine karşı aşık itale gelmiş: Bağdar ve Ankara ile güvenlik iş birliğini derinleştirme arayışına girmiştir.

Türkiye'nin Artan Stratejik Rolü

Oluşan güvenlik boşluğu, savunma sanayli tedariki ve tertirle mücedele alanlarında Türkiye için hem yast hrsat pencerası hem de übügesat ortaklık sorumluluğu doğurmaktadır.

3. Uluslararası Hukuk ve ABD'nin Sorumluluğu

2003 Müdahalesi ve Kuvvet Kullanma Yasağının İhlali

2003 işgali, BMGK kararlarına veya meşru müdafas şartlarına dayanmadığı için BM Şart'ının 2(x). meddesinin ve emredici hukukun (jus cogens) açık bir ihlelidir.

Üç Hukuki Evre (2003 - 2026)

Çekilme Sorumluluğu ve Giderim Yükümlülüğünü Bitirmez

Uluslararası hukukta (İLC Taslak Maddeleri md. 31) askeri çekilme haksız tili durdursa da geçmişte verilen sararları (sivil ölümler, altyapı/büitürel tukrikat) tazmin otme borcunu ortadan kaldırmaz.

4. Uygulama Boşluğu ve Çezasızlık (Impunity)

Sorumluluğun İşletilememe Nedenleri

UAD

BMGK Veto

Irak Bağımlılığı

ABD'nin UAD zorunlu yargı yetkisini roddetmesi, BMGK veto engeli ve trek yönetimlerinin ABD'ye olan ekonomik/siyssi bağımlılığı hukuki yolları tıkamıştır.

En Gerçekçi Hukuki Yöntem: BM Danışma Görüşü

BMGK vetosona takılmayan BM Genel Kurulu aracılığıyla UAD'den Damama Görüşü (Advisory Oukuları) istenmesi, müduhidenin yasa dışışını tescilleyesok en somut uluslararası seçonektir.

1991 Kuveyt İşgali ile 2003 Irak İşgali Çifte Standardı

	1991 Kuveyt İşgali (Irak'ın Sorumluluğu)	2002 Irak Müdahalesi (ABD'nin Sorumluluğu)
BMGK Tutumu	667 Sayılı Karar ile sorumluluk net çekilde tespit etildi.	Sorumluluğu dağılılmedi, fidi durum yönetildi (Karar 1459).
Tazminat Mekanizması	UHCC (BM Tazminat Komisyonu) kuruldu.	Herhengi bir devletlerarası tazminat inskanizması kurulmadı.
Ödenen Miktar	Irak, bütçesinden 52,4 Milyar 5 ödedi (Ocak 2022'de bitti).	ABD tarafından Irak devletine ödenen tazminat: 0 5
Hukuki Durum	Uluslararası sorumluluk eksiksiz uygulandı.	Çezasızlık (Impunity) vekası olarak tarihe geçti.

Jeopolitik ve Küresel Gelişmeler:

ABD'NİN ORTADOĞU'DAKİ YENİ DOKTRİNİ: ASKERİ ÇEKİLME VE DÖNÜŞÜM[1]

"2003 İşgalinden 30 Eylül 2026 Çekilmesine: ABD'nin Irak Karşısındaki Uluslararası Sorumluluğu"

GİRİŞ

ABD askerlerinin 30 Eylül 2026 itibarıyla Irak'tan çekilmesi, bölgedeki Amerikan varlığının sona erdiği anlamına gelmemektedir. ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM), Amerikan güçleri ve teçhizatının Erbil Hava Üssü'nden ayrılmasıyla Doğal Kararlılık Harekâtı'nın (Operation Inherent Resolve, OIR) Irak'taki görevinin sona erdiğini ve bu görevin yerini ABD ile Irak arasındaki ikili bir savunma ilişkisinin aldığını açıklamıştır (CBS News, 2026; Defence Industry Europe, 2026). Ne var ki harekâtın görev gücü lağvedilmemiş, karargâhı Ürdün'e taşınmıştır (Defence Industry Europe, 2026). Bu nedenle çekilme, Washington'un Ortadoğu'ya yönelik angajman anlayışında köklü bir dönüşümün göstergesi olarak okunmalıdır. 2003 işgaliyle başlayan ve DEAŞ'a karşı koalisyon döneminde yeniden şekillenen doğrudan askeri varlık, yerini maliyeti daha düşük, siyasi riski daha sınırlı ve esnekliği daha yüksek bir modele bırakmaktadır. Bu yeni modelde ABD, sahadaki asker sayısı yerine ekonomik araçlar, diplomatik ağırlık ve uzaktan kullanılabilen teknolojik imkânlar aracılığıyla etkisini sürdürmeyi hedeflemektedir (Aslan, 2026).

Irak'ın petrol gelirleri, 2003'te Koalisyon Geçici Otoritesi (KGO) tarafından kurulan Irak Kalkınma Fonu'ndan bu yana New York Federal Rezerv Bankası nezdindeki bir hesap üzerinden yönetilmektedir. Petrolün Irak devlet bütçesinin yaklaşık yüzde 90'ını oluşturduğu düşünüldüğünde, bu düzenleme Washington'a olağanüstü bir kaldıraç sağlamaktadır (Reuters, 2026). Dolar erişimi üzerindeki denetim, yaptırım mekanizmaları ve 2008 Stratejik Çerçeve Anlaşması'nın sağladığı kurumsal zemin[2] birlikte değerlendirildiğinde, ABD'nin askeri varlık olmaksızın da geniş bir nüfuz alanını koruduğu görülmektedir. Buna ek olarak Kuveyt, Ürdün ve Körfez'deki üsler, insansız hava araçları, uydu tabanlı istihbarat ve gözetleme kapasitesi sayesinde ABD, "ufuk ötesi" (over-the-horizon) olarak tanımlanan bir yaklaşımla bölgedeki tehditlere uzaktan müdahale edebilme yeteneğini muhafaza etmektedir.

Ne var ki bu dönüşüm, Irak'ın güvenlik yapısındaki yapısal kırılganlıkları daha görünür hâle getirmektedir. Bunların başında komuta birliği sorunu gelmektedir. Irak Güvenlik Kuvvetleri, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne bağlı Peşmerge ve resmen devlet yapısına dâhil edilmiş olsa da farklı siyasi ve bölgesel bağlılıklar taşıyan Haşdi Şabi gibi unsurlar, tek bir stratejik akıl ve hiyerarşi altında hareket etmemektedir. İkinci kritik eksiklik ise hava savunmasıdır. Irak, kendi hava sahasını bütüncül biçimde izleyip koruyabilecek entegre bir hava savunma sistemine sahip değildir ve ABD'nin bölgeden çektiği hava savunma unsurlarının yerini dolduracak bir sistem henüz kurulmamıştır (Duman, 2026; Acun, 2026).

Bu çalışma iki temel soruya yanıt aramaktadır. Birincisi, çekilme ABD'nin bölgesel stratejisinde nasıl bir dönüşümü yansıtmakta ve Irak'ın güvenlik mimarisi ile bölgesel güç dengeleri üzerinde hangi sonuçları doğurmaktadır? İkincisi, 2003 işgalinden 30 Eylül 2026 çekilmesine uzanan dönemde ABD'nin Irak'a karşı hangi davranışlarından ötürü uluslararası sorumluluğu doğmuştur ve askeri çekilme bu sorumluluğu nasıl etkilemektedir? Birinci Bölüm, resmî açıklamalar, düşünce kuruluşu değerlendirmeleri ve basın kaynakları üzerinden stratejik bir analiz sunmaktadır. İkinci Bölüm ise Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Sorumluluğu Taslak Maddeleri (ILC, 2001), BM Güvenlik Konseyi kararları, uluslararası yargı kararları ve doktrin ışığında hukuki bir değerlendirme yapmaktadır.

Önemli Çıkarımlar

- **Dönüşen Angajman Modeli:** ABD, Irak'tan kara birliklerini çekerek doğrudan askeri varlık yerine ekonomik manivelalara (petrol gelirlerinin ABD finans sistemi üzerinden yönetimi) ve ikili güvenlik ortaklıklarına odaklanmaktadır (Aslan, 2026; Çelik, 2026).
- **Güvenlik Mimarisi Sorunu:** Irak güvenlik güçlerinin en büyük kırılganlığı teknik ekipman eksikliğinden ziyade Peşmerge ve Haşdi Şabi gibi yapıların işleyen tek bir merkezi komuta zincirine entegre edilememesidir (Duman, 2026).
- **İran'ın Durumu:** Çekilme, İran için güçlü bir ideolojik ve sembolik propaganda malzemesi sağlasa da ABD'nin Bağdat üzerindeki ekonomik yaptırım gücü Tahran'ı sınırlandırmaya devam etmektedir (Caner, 2026).
- **IKBY ve Güvenlik Açığı:** Erbil, koalisyonun hava savunma unsurlarını çekmesiyle İHA ve balistik füze tehditlerine karşı daha savunmasız kalmış ve güvenlik ihtiyacını karşılamak için Bağdat ve Ankara ile ilişkilerini derinleştirme ihtiyacı duymaktadır (Alaca, 2026; Acun, 2026).
- **Türkiye'nin Rolü:** Türkiye; savunma sanayii tedariki, askeri eğitim ve terörle mücadele boyutlarında Irak'ta ortaya çıkan güvenlik boşluğu nedeniyle hem yeni fırsatlarla hem de yeni güvenlik parametresiyle karşı karşıyadır (Acun, 2026).

- **Sorumluluk Boyutu:** Askeri çekilme, 2003'ten bu yana doğmuş olabilecek uluslararası sorumluluğu ortadan kaldırmaz; ancak bu sorumluluğun uygulanması yargı yetkisi ve siyasi irade eksikliği nedeniyle büyük ölçüde askıda kalmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKİLMENİN STRATEJİK BOYUTU: ULUSLARARASI GÜVENLİK VE YENİ ANGAJMAN MODELİ

1.1. Arka Plan: Doğal Kararlılık Harekâtı'ndan İkili Güvenlik İlişkesine

ABD öncülüğündeki Doğal Kararlılık Harekâtı'nın[3] Irak'taki askeri misyonunu tamamlaması, Washington'un Ortadoğu politikalarında yeni bir safhaya geçildiğini göstermektedir. Ancak bu durum, ABD'nin bölgeden tamamen elini çektiği anlamına gelmemektedir. Sürecin siyasi çerçevesi Eylül 2024'te çizilmiştir. ABD ve Irak bu tarihte OIR'ın Irak'taki faaliyetleri için iki aşamalı bir geçiş planı üzerinde uzlaşmıştır. Birinci aşamada koalisyonun Irak'taki askeri misyonu Eylül 2025'e kadar sona erdirilecek ve karşılıklı olarak belirlenen bazı noktalardaki varlığına son verilecekti. İkinci aşamada ise koalisyonun Suriye'deki DEAŞ karşıtı operasyonları Irak topraklarından desteklemesine en az Eylül 2026'ya kadar izin verilecekti (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2024; ABD Savunma Bakanlığı, 2024). Dikkat çekici olan, Amerikan yetkililerinin planı açıklarken ABD'nin Irak'tan çekilmediğini özellikle vurgulamaları ve süreci kalıcı bir ikili güvenlik ilişkisine geçiş olarak tanımlamalarıdır (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Biden yönetimi döneminde müzakere edilen plan, Trump yönetimi döneminde uygulanmıştır (Caner, 2026). Federal Irak'taki üslerden çekilme 2025 sonunda tamamlanmış ve kalan personel Kürdistan Bölgesi'ndeki Erbil hava üssünde toplanmıştır (Al Jazeera, 2026). Görev gücünün ana operasyon merkezi olan ve yaklaşık 1.500 Amerikan ve koalisyon personeline ev sahipliği yapan Erbil'den çekilme de 30 Eylül 2026'da tamamlanmıştır (Defence Industry Europe, 2026). Pentagon Sözcüsü Sean Parnell bu adımı, savaş dönemine ait bir koalisyon görevinden Irak'ın yönettiği ve daha olağan bir ikili güvenlik ilişkisiyle desteklenen bir düzene geçiş olarak nitelendirmiştir (The National, 2026b). Bağdat ise süreci egemenliğin yeniden tesisi söylemiyle sunmuş ve çekilmeyi ulusal "Egemenlik Günleri" ile kutlamıştır (Al Jazeera, 2026).

Çekilmenin zamanlaması da analiz açısından belirleyicidir. Süreç, ABD ve İsrail ile İran arasında 2026'da başlayan ve hâlâ devam eden bir savaşın gölgesinde tamamlanmıştır (Çelik, 2026; Acun, 2026). The National'a konuşan Iraklı bir yetkili, ülkenin bu savaş nedeniyle kırılgan bir dönemden geçtiğini ve 30 Eylül sonrasına ilişkin yaygın bir endişe bulunduğunu ifade etmiştir (The National, 2026a). Dolayısıyla çekilme, istikrarlı bir ortamda planlanmış bir devir teslimden çok, bölgesel çatışma döneminde gerçekleşen bir yeniden konumlanma olarak değerlendirilmelidir.

1.2. Stratejik Mantık: Maliyet-Fayda Hesabının Yeniden Yapılması

Bu çekilme, bir vazgeçişten ziyade Washington'un bölgeye yönelik maliyet-fayda hesabını yeniden yapmasının ürünüdür. Irak'taki Amerikan askeri varlığı, DEAŞ'ın toprak hâkimiyetinin çöktüğü 2017-2019 döneminden sonra giderek stratejik bir kazançtan çok bir yük hâline gelmiştir. Ekim 2023'ten itibaren İran destekli grupların Irak, Suriye ve Ürdün'deki ABD unsurlarına yönelik saldırıları yüzlerle ifade edilen bir sayıya ulaşmış; Ocak 2024'te Ürdün'deki Kule 22 (Tower 22) üssüne yapılan İHA saldırısında üç Amerikan askeri hayatını kaybetmiştir (Axios, 2024). Jeffrey'e (2025) göre Iraklı milislerin ABD güçlerine yönelik çok sayıdaki saldırısı, Washington'un bir takvim belirleme ve çekilmeyi hızlandırma isteğinde belirleyici olmuştur.

Bu güvenlik maliyetine iç siyasi baskı da eklenmiştir. Irak Temsilciler Meclisi Ocak 2020'de yabancı askerlerin ülkeden çıkarılmasını talep etmiş; bu talep karşısında Washington'un Irak'ın New York Federal Rezerv Bankası'ndaki fonlara erişimini kesmekle tehdit ettiği ve Bağdat'ın geri adım attığı bildirilmiştir (Reuters, 2026). Bu olay, yeni angajman modelinin özünü erken bir tarihte ortaya koymaktadır: askeri varlık siyasi olarak sürdürülemez hâle geldiğinde, ekonomik kaldıraç onun yerini alabilmektedir. Üslere yönelik saldırılar, Irak iç siyasetindeki yabancı asker karşıtlığı ve ABD'nin askeri kaynaklarını başka önceliklere kaydırma ihtiyacı, sahada kalıcı asker bulundurma marjinal faydasını azaltırken maliyetini artırmıştır. **Bu nedenle Washington, bölgedeki çıkarlarını korumak için gereken asgari kapasiteyi muhafaza eden, ancak riski ve kaynak tüketimini düşüren bir modele yönelmiştir.**

Jeffrey (2025), çekilme öncesinde ABD'nin önünde üç seçenek bulunduğunu ileri sürmüştür: tam çekilme, Kürdistan Bölgesi merkezli daha küçük bir askeri varlık ve askeri bağımlılığı azaltan, ekonomi ve enerji odaklı bir ortaklık. Gelinek noktada Washington'un birinci ve üçüncü seçeneği birleştirdiği görülmektedir. Jeffrey'e göre bu durumda güvenlik iş birliği, ABD Büyükelçiliği'ne bağlı olarak çalışan Irak Güvenlik İş Birliği Ofisi ve savunma ataşeliği gibi yapılar aracılığıyla sürdürülebilir.

1.3. Karşılaştırmalı Perspektif: Afganistan, Suriye ve Irak

Irak'tan çekilme, ABD'nin bölgedeki son on yıllık geri çekilme pratiğinin bir parçası olarak okunduğunda daha anlamlı hâle gelmektedir. Aslan'a (2026) göre Afganistan'da ABD geride boş bir alan bırakmış, bu alanı Taliban doldururken Rusya ve Çin Orta Asya'nın güneyinde nüfuzlarını artırmıştır. Trump yönetiminin Kabil'in kuzeyindeki Bagram

Üssü'nü yeniden talep etmesine olumsuz yanıt verilmesi, çekilme sonrasında geri dönüş imkânlarının ne kadar daralabileceğini göstermiştir.

Irak ise enerji kaynakları, Körfez, Levant, Türkiye ve İran ile kurduğu coğrafi bağlar ve bağlantısallık projeleri nedeniyle çok daha farklı bir stratejik ağırlığa sahiptir (Aslan, 2026). Bu yüzden Irak'taki çekilme, Afganistan'daki "kesin çıkış" ya da Suriye'deki "vekil odaklı" modellerden farklı olarak, kurumsal bir ordunun varlığı ile milis otoritesinin riski arasında şekillenen hibrit bir model sergilemektedir. 2011 çekilmesinin deneyimi de bu bağlamda hatırlanmalıdır. Alaca'ya (2026) göre ABD on beş yıl önce çekildiğinde El-Kaide'nin Irak yapılanması gerilemiş olsa da Irak güvenlik kurumları zayıftı, Sünni bölgelerde siyasi gerilim artıyordu ve Suriye iç savaşı son derece elverişsiz bir bölgesel ortam yaratmıştı; DEAŞ bu koşullardan yararlanarak 2014'te ülkenin geniş bir bölümünü ele geçirdi. Bugün ise Irak'ın güvenlik kapasitesi 2011'e kıyasla daha güçlüdür ve DEAŞ geniş toprakları kontrol edebilecek bir aktör değildir. Bu nedenle 2014 benzeri bir senaryo beklenmemekle birlikte risk ortadan kalkmamış, yalnızca biçim değiştirmiştir (Alaca, 2026).

1.4. Yeni Angajman Modelinin Üç Aracı

ABD, Irak'taki kara birliklerini çekse de bölgesel etkisini üç temel araç üzerinden sürdürmeyi planlamaktadır: ekonomik manivelalar, uzaktan askeri kapasiteler ve diplomatik-kurumsal ortaklıklar. Aslan'ın (2026) ifadesiyle bu çekilme, **doğrudan askeri varlığı azaltan, buna karşılık bölgesel ortaklar, uzaktan askeri kapasiteler ve ekonomik araçlara daha fazla dayanan yeni bir angajman modelini simgelemektedir.**

1.4.1. Ekonomik Manivela: Askerin Yerini Alan Dolar

Yeni modelin en güçlü aracı ekonomiktir. 2003 işgalinin ardından KGO tarafından kurulan Irak Kalkınma Fonu New York Federal Rezerv Bankası'nda tutulmuş, bu fon zamanla Irak Merkez Bankası'nın aynı kurumdaki hesabına dönüşmüştür ve Irak'ın petrol gelirleri bugün de bu hesapta muhafaza edilmektedir (Reuters, 2026). Dolar arzına getirilen sıkı kısıtlamalar Irak'ta resmî kur ile karaborsa kuru arasında bir makas oluşturmuş, ancak aynı mekanizma İran'la bağlantılı aktörlerin dolar erişimini sınırlandırmanın da aracı olmuştur (Reuters, 2026).

Bu manivela İran'a yönelik baskı politikasının da bir parçasıdır. Caner (2026), Necef-İran uçuşlarının ABD'nin yeni İran yaptırımları çerçevesinde durdurulmasını ve ardından sıkı denetimler altında yeniden başlatılmasını, Irak'ın İran'a karşı bir ekonomik baskı aracı olarak kullanılacağını işaretleri olarak değerlendirmektedir. Savaş koşullarında İran için bir "ekonomik soluk borusu" işlevi gören Irak'ın bu rolü artık önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Öte yandan Çelik (2026), ABD ile Irak arasında yakın dönemde imzalanan yaklaşık 60 milyar dolar değerindeki anlaşmaların önemli bir kısmının çekilme sonrasında güvenliğin sağlanması şartına bağlı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu durum, ekonomik ilişkinin hem bir teşvik hem de bir koşulluluk aracı olarak işlediğini göstermektedir.

1.4.2. Uzaktan Askeri Kapasite: Ufuk Ötesi Duruş

İkinci araç, sahada asker bulundurmaktan müdahale edebilme kapasitesidir. Görev gücünün karargâhının Ürdün'e taşınması ve CENTCOM Komutanı Amiral Brad Cooper'ın bölgeye konuşlu ABD ve koalisyon güçlerinin DEAŞ tehditlerine karşılık vermeye hazır kalacağını vurgulaması, bu duruşun açık bir ifadesidir (Defence Industry Europe, 2026). Irak'tan çekilen birliklerin önemli bir kısmının ABD'ye dönmeyip Ürdün'e ve bölgedeki diğer noktalara yeniden konuşlandırılacağı da bildirilmiştir (Medyascope, 2026). İnsansız hava araçları, uzun menzilli hassas vuruş imkânları, uydu tabanlı gözetleme ve Körfez'deki üs ağı, bu ufuk ötesi duruşun temel bileşenleridir.

Bununla birlikte uzaktan kapasitenin sınırları da vardır. Sahadaki varlığın sağladığı insan istihbaratı, yerel ilişki ağları ve hızlı durum farkındalığı uzaktan tam olarak ikame edilemez. Duman (2026), ABD ve koalisyonun sağladığı ileri istihbarat, hava gözetleme, erken uyarı ve hava savunması kapasitesinin Irak tarafından henüz ikame edilemediğini ve Bağdat'ın ABD ile ikili güvenlik ve istihbarat iş birliğini sürdürme isteğinin bu açığın devam ettiğini gösterdiğini vurgulamaktadır.

1.4.3. Diplomatik ve Kurumsal Çerçeve: İkili Ortaklık

Üçüncü araç, ilişkinin kurumsal ve diplomatik zemindir. Jeffrey (2025), güvenlik iş birliğinin 2008 çerçeve anlaşmasına zaten yerleşik olduğunu, ortak tehditlere ilişkin istihbarat paylaşımını ve Irak'ın askeri kapasitesini güçlendirmeye yönelik eğitim ve donatım programlarını kapsadığını belirtmektedir. Çelik (2026) ise çekilme sonrası dönemde ABD-Irak ilişkilerinin güvenlik, ekonomi-enerji ve diplomasi olmak üzere üç temel sütun üzerine inşa edileceğini öngörmektedir. Irak da yalnızca ABD ile değil, NATO ve diğer devletlerle de ayrı ikili güvenlik iş birliği düzenlemeleri kurmayı hedeflemektedir (The National, 2026a). Ne var ki çekilmenin ertesi günü Washington'da konuşan Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin'in açıklamalarından, bu ikili ilişkinin içeriğine dair müzakerelerin henüz başlamadığı anlaşılmaktadır (Fox News, 2026).

1.5. Irak Güvenlik Mimarisi: Teknik Kapasite mi, Komuta Birliği mi?

Amerikan ve koalisyon güçlerinin çekilmesinin ardından Irak güvenlik güçleri Bağdat sokaklarında kutlama geçitleri düzenlemiştir (Düz, 2026). Peki Irak ordusu kendi topraklarını tek başına korumaya ve istikrarı sağlamaya gerçekten hazır mıdır? Bu sorunun yanıtı iki boyutta aranmalıdır: teknik kapasite ve idari bütünlük. 2014 yılıyla kıyaslandığında

Irak ordusu ve Terörle Mücadele Servisi, DEAŞ'a karşı kara operasyonlarını hedef tespitinden icraya kadar büyük ölçüde bağımsız yürütebilecek bir birikim kazanmıştır. Ancak hava savunması, ileri istihbarat, hava gözetleme, keşif ve erken uyarı sistemleri gibi yüksek teknoloji alanlarda hâlâ ciddi bir kapasite açığı bulunmaktadır (Duman, 2026). ABD'nin hava savunma sistemleri dâhil askeri teçhizatını ülkeden çıkarmasıyla birlikte Irak'ın farklı ülkelerden hava savunma sistemi tedarik etmeye yöneldiği bildirilmektedir (Al Jazeera, 2026).

Buna karşın Irak güvenlik mimarisinin asıl derin sorunu teknik eksikliklerden ziyade komuta ve otorite parçalanmasıdır. Ülkede niceliksel bir silahlı güç sıkıntısı yoktur; asıl mesele bu güçlerin işleyen tek bir devlet komutasına tabi olmamasıdır (Duman, 2026). Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) eksenindeki Peşmerge yapılanmasının kurumsal olarak birleştirilmesi önemli bir adım olsa da siyasi sadakatlerin tamamen ortadan kalkıp kalkmadığı belirsizdir. Haşdi Şabi ise hukuken devlet güvenlik sisteminin parçası olmasına rağmen bünyesindeki bazı gruplar kendi askeri karar mekanizmalarını, ekonomik ağlarını ve dış bağlantılarını korumaktadır (Duman, 2026). 2014'te DEAŞ'a karşı kurulan bu yapının devlet ile devlet dışı aktörler arasında melez bir konum edindiği literatürde de uzun süredir vurgulanmaktadır (Mansour ve Jabar, 2017). Jeffrey (2025), Haşdi Şabi'yi güvenlik sektörüne daha derinden entegre edecek bir yasa tasarısının ABD baskısı sonucunda Temmuz 2025'te geri çekildiğini aktarmaktadır.

Çekilmeyle eş zamanlı olarak, Haşdi Şabi dışındaki silahlı grupların silahlarını teslim etmesine ya da Haşdi Şabi yasası çerçevesinde devlet yapısına eklemlenmesine yönelik bir takvim de işlemektedir (Caner, 2026). İran destekli milis gruplarının silahsızlandırılması sürecinin Haziran 2027'de tamamlanması öngörülmektedir (The National, 2026a). Bu tablo, kurumsal kapasitenin de henüz tamamlanmadığını göstermektedir: Irak parlamentosu Mayıs 2026'da kısmi bir kabineyi onaylamış, ancak savunma bakanlığı dâhil kilit güvenlik görevleri çekilme tarihinde hâlâ boş kalmıştır (Al Jazeera, 2026). Dolayısıyla Irak'ın gelecekteki istikrarı, teknik alımlardan ziyade devletin meşru güç kullanımını kendi tekelinde toplayıp toplayamayacağına bağlıdır. Duman'ın (2026) ifadesiyle teknik açıklar dış ortaklıklarla telafi edilebilir; asıl sınav bütün silahlı yapıları işleyen tek bir komuta düzeni altında toplamaktır.

1.6. Bölgesel Aktörler ve Güç Dengesi

ABD askerlerinin Erbil ve Bağdat'tan çekilmesi, bölgesel aktörler arasındaki güç dengelerinde taşları yeniden yerinden oynatmaktadır. Bu bölümde İran, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY), DEAŞ tehdidi ve Türkiye açısından ortaya çıkan tablo ele alınmaktadır.

1.6.1. İran: Sembolik Zafer, Sınırlı Kazanım

İran açısından çekilme, yıllardır sürdürülen söylem için büyük bir sembolik zafer niteliğindedir. Tahran yönetimi, ABD askerlerinin gidişini "direniş ekseninin" bir başarısı olarak sunarak iç kamuoyundaki ideolojik söylemi pekiştirmekte ve Körfez başkentlerine ABD'nin askeri koruyuculuğuna uzun süre güvenilemeyeceği mesajını vermektedir (Caner, 2026). İran Meclisi Ulusal Güvenlik Komisyonu'ndan bir yetkili de Amerikan askerlerinin ayrılışının kalıcı güvenliğe katkı sağlayacağını savunmuştur (Medyascope, 2026). Ancak çekilmenin Biden döneminde müzakere edilmiş olması, bu söylemin somut bir zemine dayanmadığını göstermektedir (Caner, 2026). Sahadaki durum da tam anlamıyla İran lehine bir güç genişlemesi sayılmaz. ABD askerlerinin bölgeden çekilmesi, İran'a yakın grupların kolayca hedef alabileceği unsurları ortadan kaldırarak Tahran'ın bu yolla caydırıcılık inşa etme stratejisini zayıflatmaktadır (Caner, 2026). Irak Başbakanı Ali ez-Zeydi'ye göre hem ABD hem de İran'la bağlantılı milisler, çekilmeyi izleyen 90 gün boyunca saldırı düzenlemeyeceklerine dair güvence vermiştir (Al Jazeera, 2026). Buna karşılık bazı analistler, çekilmenin İran yanlısı gruplara güvenlik ve siyaset alanında daha geniş bir hareket alanı açabileceği uyarısında bulunmaktadır (Medyascope, 2026). ORSAM'ın (2026) değerlendirmesine göre de Tahran'ın temel hedefi, bölgesel baskı arttıkça Irak'taki siyasi ve silahlı ağlarını mümkün olan en az kayıpla korumaktır.

1.6.2. IKBY: Biçim Değiştiren Risk

IKBY için çekilme ciddi güvenlik kaygıları barındırmaktadır. Koalisyon güçlerinin Erbil'deki Harir ve havalimanı üslerini boşaltması ve hava savunma sistemlerini geri çekmesi, bölgeyi füze ve İHA saldırılarına karşı daha savunmasız bırakmıştır (Acun, 2026). Acun (2026), İran'a yönelik ABD ve İsrail saldırılarının ardından yaşanan çatışma döneminde IKBY'nin binden fazla İHA ve balistik füzeyle hedef alındığını aktarmaktadır. IKBY Başbakanı Mesrur Barzani'nin basın sözcüsü de Irak'taki siyasi, güvenlik ve askeri durumun böyle bir çekilmeyi haklı kılacak istikrar düzeyine ulaşmadığını, ancak kararın nihayetinde federal hükümet tarafından verildiğini ifade etmiştir (The National, 2026a).

Alaca (2026), bugünkü temel kırılganlığın İran ve Tahran destekli Iraklı milislerden gelebilecek füze ve İHA saldırıları olduğunu, ancak Amerikan varlığının kendisinin de bu saldırıların gerekçelerinden biri olduğunu ve çekilmeyle bu gerekçenin zayıflayabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle Erbil yönetimi, ortaya çıkan askeri boşlukta ayakta kalabilmek için Bağdat ile güvenlik koordinasyonunu artırmak, Peşmerge'nin kurumsal bütünlüğünü korumak ve diplomasi imkânlarını daha aktif kullanmak zorundadır.

1.6.3. DEAŞ ve Suriye Boyutu

DEAŞ'ın toprak hâkimiyeti sona ermiş olsa da örgütün uyuyan hücreleri ve Suriye'deki durum risk olmaya devam etmektedir. Çekilmenin ertesi günü Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, Bağdat'ın Suriye'deki DEAŞ hareketliliğini yakından izlediğini ve militanların sınırı geçmesinin ülke güvenliği için yeniden tehdit oluşturabileceğini söylemiştir (Fox News, 2026). Jeffrey (2025) de kuzeydoğu Suriye'deki cezaevi ve kamplarda tutulan binlerce DEAŞ militanı ile aile üyelerinin uzun vadeli bir risk kaynağı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu nedenle Irak'ın batı sınırının güvenliği, yeni dönemin en önemli test alanlarından biri olacaktır.

1.6.4. Türkiye: Güvenlik Boşluğu ve Yeni Ortaklık Alanları

İran'ın Irak'taki siyasi ve askeri ağırları, Körfez ülkelerinin artan ekonomik ilgisi ve ABD'nin uzaktan da olsa belirleyici rolünü sürdürme isteği, Irak'ı çok aktörlü bir rekabet sahasına dönüştürmektedir. Irak siyasetindeki yüksek egemenlik hassasiyeti, Türk askeri varlığına yönelik eleştiriler ve su meselesi gibi ikili gerilim başlıkları da Ankara'nın atacağı adımları sınırlayabilecek etkenlerdir. Dolayısıyla Türkiye'nin başarısı, Irak'a yalnızca güvenlik sağlayan bir aktör olarak değil, Irak'ın kurumsal kapasitesini güçlendiren, ekonomik karşılıklı bağımlılığı derinleştiren ve bölgesel dengeleri gözetten bir ortak olarak konumlanmasına bağlı olacaktır.

1.7. Stratejik Değerlendirme: Geleceğin Parametreleri

ABD askerlerinin fiziki varlığının sona ermesi, Washington-Bağdat ilişkilerinin bittiği anlamına gelmemekte; aksine ilişkinin kabuk değiştirerek ikili güvenlik ortaklığı, ekonomi-enerji bağımlılığı ve bölgesel diplomasi sütunları üzerine yeniden inşa edildiğini göstermektedir (Çelik, 2026). Washington, Irak'ın enerji altyapısına ve yatırımlara odaklanırken savunma iş birliğini doğrudan operasyonel varlık yerine istihbarat paylaşımı ve kapasite geliştirme odaklı bir formata dönüştürmektedir.

Ne var ki bu modelin stratejik riskleri göz ardı edilmemelidir. Birincisi, uzaktan kapasiteler sahadaki varlığın sağladığı insan istihbaratını tam olarak ikame edemez; bu durum DEAŞ'ın uyuyan hücreler üzerinden yeniden örgütlenmesi riskini artırabilir. İkincisi, Amerikan askeri varlığının çekilmesi İran'ın Irak'taki siyasi ve askeri ağırlarına daha geniş bir hareket alanı açabilir; bu da Irak'ın egemenlik kapasitesini güçlendirmesini zorlaştırır. Üçüncüsü, ortaklara dayalı bir model, ancak bu ortakların hem kapasitesi hem de çıkarları ABD ile örtüştüğü ölçüde işler; bölgesel aktörlerin kendi gündemlerini öncelemesi Washington'un beklediği dengeyi her zaman üretmeyebilir. Dördüncüsü, çekilmenin devam eden bir ABD-İran savaşı sırasında gerçekleşmesi, Irak'ın merkezi güvenlik otoritesini hem iç terör tehditlerine hem de dışarıdan gelebilecek hava saldırılarına karşı aynı anda sınamaktadır (Çelik, 2026).

Sonuç olarak Irak'tan çekilme, ABD'nin bölgeden kopuşunu değil, gücünü daha seçici, daha esnek ve daha düşük maliyetli araçlarla kullanma tercihini yansıtmaktadır. Bu modelin başarısı; Irak'ın komuta birliği ve hava savunması açıklarını ne ölçüde kapatabileceğine, bölgesel ortakların bu boşluğu istikrarı güçlendirecek biçimde doldurup dolduramayacağına ve ABD'nin uzaktan sağladığı caydırıcılığın sahadaki aktörler nezdinde inandırıcılığını koruyup koruyamayacağına bağlı olacaktır. Ancak bu fiziki çekilme, stratejik analizin ötesinde bir tartışmayı da yeniden gündeme getirmektedir: ABD'nin Irak karşısındaki uluslararası sorumluluğu.

İKİNCİ BÖLÜM

2003 İŞGALİNDEN 30 EYLÜL 2026 ÇEKİLMESİNE ABD'NİN IRAK KARŞISINDAKİ ULUSLARARASI SORUMLULUĞU

2.1. Giriş: Çekilme Sorumluluğu Sona Ertirmez

2003'te başlayan işgal ve 2026'da tamamlanan çekilme, uluslararası hukuk açısından tek bir olay değil, uluslararası sorumluluk bağlamında birbirini izleyen üç hukuki evreden oluşur: kuvvet kullanma yasağının ihlali iddiası (2003), işgal hukukunun ihlalleri (2003-2004 ve onu izleyen çok uluslu güç dönemi) ve rızaya dayalı askerî varlık dönemi (2008-2026). Bu bölümde cevabı aranan soru şudur: ABD'nin çekilmesinden sonra Irak'a karşı dönem içindeki hangi davranışlarından dolayı sorumluluğu ileri sürülebilir ve tarihsel zarar anlatısı hukuken değerlendirilebilir bir giderim talebine nasıl dönüştürülebilir? Bu noktada ABD'nin kendi müdahalesinden, yönetim kararlarından, operasyonlarından ve koruma yükümlülüklerini ihlal eden ihmallerinden doğan zararların somutlaştırılması önem arz etmektedir.

Uluslararası hukukta fiilin sona ermesi ile sorumluluğun sona ermesi farklı şeylerdir. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 tarihli Taslak Maddeleri'ne göre uluslararası haksız fiil, bir devlete atfedilebilen ve o devletin uluslararası yükümlülüğünü ihlal eden bir davranışla oluşur ve devletin uluslararası sorumluluğunu doğurur (ILC, 2001, md. 1-2). BM Genel Kurulu'nun 56/83 sayılı kararıyla devletlerin dikkatine sunulan bu metin bir antlaşma değildir; ancak hükümlerinin önemli bir kısmının teamül hukukunu yansıttığı kabul edilmektedir (Crawford, 2002). Taslak Maddeler'e göre haksız fiilin hukuki sonuçları, ihlal edilen yükümlülüğün yerine getirilmesi borcunu ortadan kaldırmaz (md. 29); sorumlu devlet süregelen fiili durdurmakla (md. 30) ve haksız fiilin yol açtığı zararı tam olarak gidermekle yükümlüdür (md. 31). Dolayısıyla askerî çekilme, durdurma yükümlülüğünü kısmen karşılasa da giderim yükümlülüğünü etkilemez; çekilme, sorumluluğun sonu değil, en fazla giderim tartışmasının başlangıç noktasıdır.

2.2. Kapsam: 1991 ile 2003 Arasındaki Ayrım

Bu çalışmada 2003, Irak'ın işgal edilerek merkezî yönetiminin devrilmesine yönelik müdahalenin başlangıç noktası olarak ele alınmaktadır. Bu tercih, ABD'nin Irak'a karşı daha önce kuvvet kullanmadığı anlamına gelmemektedir. Özellikle 1991 Körfez Savaşı, Kuveyt'in işgaline son verilmesi amacıyla BM Güvenlik Konseyi'nin 678 sayılı kararıyla sağlanan yetkilendirme çerçevesinde gerçekleştiğinden ve rejim değişikliğini hedeflemediğinden ayrı değerlendirilmelidir (BMGK, S/RES/678). Söz konusu karar, Irak'ın 15 Ocak 1991'e kadar Kuveyt'ten çekilmemesi hâlinde Kuveyt hükûmetiyle iş birliği yapan üye devletlere, 660 sayılı karar ile sonraki kararların uygulanması ve bölgede uluslararası barış ve güvenliğin yeniden tesisi için "gerekli tüm araçları" kullanma yetkisi vermiştir.

1991 ile 2003 arasında da ABD'nin Irak'a karşı kuvvet kullandığı başka örnekler vardır: kuzey ve güney uçuşa yasak bölgeler, 1993'te Bağdat'a yönelik füze saldırısı, 1996'daki Çöl Saldırısı ve 1998'deki Çöl Tilkisi harekâtları bunlar arasındadır. Bu müdahalelerin hukuki dayanağı tartışmalıdır, çünkü Güvenlik Konseyi tarafından açıkça yetkilendirilmemişlerdir (Gray, 2018; Lowe, 2003). Bu dönem, 678 sayılı kararın yalnızca 1991'e ait kapalı bir konu olmadığını göstermesi bakımından önemlidir; zira ABD ve İngiltere, 2003 müdahalesini savunurken de aynı kararın sağladığı yetkinin "yeniden canlandığını" ileri sürmüştür.

2.3. Birinci Evre: 2003 Müdahalesi ve Kuvvet Kullanma Yasağı

2.3.1. Normatif Çerçeve

BM Şartı'nın 2(4). Maddesi, devletlerin uluslararası ilişkilerinde başka bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmasını ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunmasını yasaklar. Uluslararası Adalet Divanı (UAD), *Nikaragua* kararında bu yasağın teamül hukukunun da bir parçası olduğunu kabul etmiş ve Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun bu yasağı emredici norm (*jus cogens*) olarak nitelendirdiğine dikkat çekmiştir (UAD, 1986, para. 188-190). Şart sistemi bu yasağa yalnızca iki istisna tanır: Güvenlik Konseyi'nin VII. Bölüm kapsamındaki yetkilendirmesi ve 51. madde kapsamındaki meşru müdafaa.

2.3.2. Güvenlik Konseyi Yetkisinin Yokluğu

ABD ve müttefikleri, 678 (1990), 687 (1991) ve 1441 (2002) sayılı kararların birlikte okunmasıyla kuvvet kullanımına yetki verildiğini savunmuştur. Bu yaklaşıma göre 678 sayılı kararın verdiği yetki 687 sayılı ateşkes kararıyla askıya alınmış, Irak'ın ateşkes koşullarını esaslı biçimde ihlal etmesiyle yeniden canlanmıştır (Taft ve Buchwald, 2003). Ancak bu savunma üç noktada ciddi biçimde zayıftır.

- **1441 sayılı kararın metni ve müzakere tarihi:** Karar, Irak'a silahsızlanma yükümlülüklerine uyması için "son bir fırsat" tanımış ve ihlal hâlinde "ciddi sonuçlarla" karşılaşacağı uyarısında bulunmuştur. Konsey'in kuvvet kullanımına izin verirken kullandığı yerleşik formül olan "gerekli tüm araçlar" ifadesi metinde yer almaz. Kararın 4, 11 ve 12. paragrafları, Irak'ın ihlali hâlinde konunun değerlendirilmek üzere Konsey'e geri getirilmesini öngörmektedir (BMGK, S/RES/1441). Kararın kabul edildiği oturumda Fransa, Rusya ve Çin kararın otomatik bir kuvvet kullanma yetkisi içermediğini kayda geçirmiş; dikkat çekici biçimde ABD ve İngiltere temsilcileri de metinde "gizli tetikleyiciler" ve "otomatiklik" bulunmadığını ifade etmiştir (BMGK, S/PV.4644).
- **Yeniden canlanma teorisi:** 687 sayılı kararla kurulan ateşkes, Irak ile tek tek devletler arasında değil, Konsey ile Irak arasında kurulmuştur. Dolayısıyla ateşkesin esaslı biçimde ihlal edilip edilmediğine ve buna nasıl karşılık verileceğine tek tek devletler değil, Konsey karar verebilir. Bir yetkinin on iki yıl sonra, amacı Kuveyt'in kurtarılmasıyla sınırlı bir karardan hareketle ve Konsey'in iradesi dışında rejim değişikliği için kullanılması, Şart sisteminde karşılığı olmayan bir yorumdur (Franck, 2003; Lowe, 2003; Davids Komisyonu, 2010).
- **Konsey uygulaması:** ABD ve İngiltere, Mart 2003'te ikinci bir karar tasarısını gerekli desteği bulamayacağı anlaşıldığında oylamaya sunmaktan vazgeçmiştir. Bu durum, Konsey'in kuvvet kullanımını onaylamadığının en açık göstergesi olarak yorumlanmıştır (Franck, 2003).

2.3.3. Hükümet İçinden ve Resmî Soruşturmalardan Gelen İtirazlar

Yeniden canlanma tezine yönelik en çarpıcı itirazlar, müdahaleyi yürüten hükümetlerin kendi hukuk danışmanlarından gelmiştir. İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın baş hukuk danışmanı Sir Michael Wood, 1441 sayılı kararın Konsey'in yeni bir kararı olmadan kuvvet kullanımına izin vermediği görüşünü yazılı olarak bildirmiş; yardımcısı Elizabeth Wilmschurst ise Mart 2003'te, ikinci bir karar olmaksızın kuvvet kullanımının hukuka aykırı olacağı ve saldırı suçu niteliği taşıyabileceği gerekçesiyle istifa etmiştir (Sands, 2005; Chilcot Raporu, 2016).

Başsavcı Lord Goldsmith ise 7 Mart 2003 tarihli ayrıntılı görüşünde yeniden canlanma tezinin savunulabilir olduğunu kabul etmekle birlikte en güvenli yolun yeni bir karar almak olduğunu belirtmiş, ancak on gün sonra parlamentoya sunduğu kısa görüşte müdahalenin hukuka uygun olduğunu açıklamıştır. Chilcot Raporu, hukuki dayanağın belirlenme sürecini "tatmin edici olmaktan uzak" bulmuş, İngiltere'nin barışçıl silahsızlandırma seçenekleri tüketilmeden işgale katılmayı tercih ettiğini, askerî harekâtın son çare olmadığını ve Konsey'de çoğunluk desteği bulunmadığından İngiltere'nin fiilen Konsey'in otoritesini zayıflattığını tespit etmiştir; rapor müdahalenin hukuka aykırılığı konusunda ise kesin bir hüküm vermemiştir (Chilcot Raporu, 2016).

Hollanda'nın müdahaleye verdiği siyasi desteği inceleyen Davids Komisyonu, Ocak 2010'da yayımladığı raporda 1441 sayılı kararın askerî müdahaleye izin verecek şekilde yorumlanamayacağı ve müdahalenin uluslararası hukukta sağlam bir dayanağı bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır (Davids Komisyonu, 2010). BM Genel Sekreteri Kofi Annan da Eylül 2004'te BBC'ye verdiği röportajda müdahalenin BM Şartı'na uygun olmadığını ve bu bakımdan yasa dışı olduğunu ifade etmiştir (BBC News, 2004). Akademik literatürde Franck (2003) ve Lowe (2003) yeniden canlanma tezini ayrıntılı biçimde eleştirmiş; Sands (2005) ise İngiliz hükümetinin hukuki gerekçelendirme sürecini belgelere dayanarak sorgulamıştır.

2.3.4. Meşru Müdafaa Savunması

Meşru müdafaa gerekçesi de müdahaleyi hukuken desteklemekten uzaktır. Irak'ın ABD'ye karşı fiilen gerçekleşmiş ya da yakın bir silahlı saldırısı bulunmuyordu. UAD, meşru müdafaa hakkının bir silahlı saldırının varlığına bağlı olduğunu ve bu hakkın zorunluluk ve orantılılık koşullarıyla sınırlandığını vurgulamıştır (UAD, 1986; UAD, 2003). Önleyici meşru müdafaaı kabul eden görüşler bile, 1837 *Caroline* olayından türetilen ve "ani, ezici, başka araç seçimine ve düşünmeye zaman bırakmayan" bir zorunluluğu arayan dar bir standarda dayanır (Gray, 2018). ABD'nin 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde dile getirilen ve yakınlık (*imminence*) kavramını genişleten "önalım" doktrini bu standardı karşılamaz. Kitle imha silahlarına ilişkin iddiaların sonradan doğrulanmaması ise yalnızca bir istihbarat hatası değil, müdahalenin dayandırıldığı olgusal gerekçenin çöküşü anlamına gelmektedir.

2.3.5. Karşı Görüş

Dengeli bir değerlendirme için müdahaleyi savunan hukukçuların görüşlerine de yer vermek gerekir. ABD Dışişleri Bakanlığı Hukuk Danışmanı William H. Taft IV ve Todd Buchwald, müdahalenin önleyici meşru müdafaaaya değil, Konsey kararlarının birlikte okunmasına dayandığını ve aynı yorumun 1990'lardaki harekâtlarda da kullanıldığını savunmuştur (Taft ve Buchwald, 2003). Yoo (2003) da benzer bir çizgide müdahalenin hukuki dayanağını desteklemiştir. Ne var ki bu görüş, uluslararası hukuk doktrininde azınlıkta kalmıştır.

2.3.6. Sorumluluk Bakımından Sonuçlar

Müdahalenin BM Şartı'nın 2(4). Maddesini ihlal ettiği kabul edildiğinde, ABD ve İngiltere bakımından sorumluluğun unsurları oluşmuş olur; çünkü meşru müdafaa (ILC, 2001, md. 21) veya Irak'ın rızası (md. 20) gibi hukuka aykırılığı ortadan kaldıran hâller mevcut değildir. Bunun sonuçları şunlardır:

- Sorumlu devlet haksız fiili sona erdirmek ve koşullar gerektiriyorsa tekrarlanmayacağına dair güvence vermekle yükümlüdür (md. 30).
- Haksız fiilin yol açtığı zarar tam olarak giderilmelidir (md. 31); bu giderim eski hâle iade, tazminat ve tarziye biçimlerinde ya da bunların birleşimiyle gerçekleşebilir (md. 34-37).
- Saldırı yasağının emredici norm niteliği meseleyi ağırlaştırır: bu tür ağır ihlallerde diğer devletler ihlalden doğan durumu hukuka uygun olarak tanımamak, bu durumun sürmesine yardım etmemek ve ihlali sona erdirmek için iş birliği yapmakla yükümlüdür (md. 40-41).
- Yükümlülük uluslararası topluluğun bütününe karşı (*erga omnes*) borçlu olduğundan, doğrudan zarar görmeyen devletler de sorumluluğu ileri sürebilir (md. 48).
- Koalisyon katılan diğer devletler bakımından yardım ve destek sağlamaktan doğan sorumluluk (md. 16) ve birden fazla sorumlu devletin bulunması hâli (md. 47) gündeme gelir. Davids Komisyonu raporunun Hollanda'daki siyasi önemi kısmen bu noktadan kaynaklanmaktadır.

2.4. İkinci Evre: İşgal Hukuku

2.4.1. İşgalci Devlet Sıfatı

Güvenlik Konseyi, Mayıs 2003'te kabul ettiği 1483 sayılı kararda ABD ve Birleşik Krallık'ın birleşik komuta altındaki işgalci güçler olarak sahip olduğu yetki ve yükümlülükleri tanımış ve bu devletleri başta 1907 Lahey Nizamnamesi ve 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi olmak üzere uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerine uymaya çağırıştır (BMGK, S/RES/1483). Bu tespit, ABD'nin işgalci devlet sıfatını inkâr etmesini engeller. Kararın bu sıfatı tanınması saldırının meşrulaştırılması anlamına gelmez; zira savaşa başvurma hukuku (*jus ad bellum*) ile savaş hukuku (*jus in bello*) birbirinden bağımsız olarak uygulanır. İşgal resmî olarak 28 Haziran 2004'te egemenliğin Irak Geçici Hükümeti'ne devredilmesiyle sona ermiştir (BMGK, S/RES/1546); ancak çok uluslu gücün Irak'taki varlığı Konsey yetkilendirmesiyle 2008 sonuna kadar sürmüş ve bu dönemde uygulanacak hukuki rejim tartışmalı olmaya devam etmiştir (Roberts, 2006).

2.4.2. Muhafazakârlık İlkesi ve Koalisyon Geçici Otoritesi'nin Kararları

Lahey Nizamnamesi'nin 43. maddesi, işgalci gücü kamu düzenini ve güvenliğini sağlamak için elinden gelen tüm tedbirleri almakla ve "mutlak bir engel bulunmadıkça" ülkede yürürlükte bulunan kanunlara saygı göstermekle yükümlü kılar. 55. madde ise işgalciyi işgal altındaki devlete ait kamu taşınmazları bakımından yalnızca bir "intifa hakkı sahibi" (*usufructuary*) konumunda tutar. Koalisyon Geçici Otoritesi'nin (KGO) bazı kararları bu ilkeler açısından ciddi sorular doğurmaktadır:

- **1 sayılı Emir (Baas'sızlaştırma) ve 2 sayılı Emir (Irak ordusu ve güvenlik kurumlarının dağıtılması):** Kamu yönetiminin ve güvenlik kapasitesinin bir anda ortadan kaldırılması, işgalcinin kamu düzenini sağlama yükümlülüğüyle bağdaşmaz ve sonraki şiddetin yapısal nedenlerinden biri olarak sıkça gösterilmektedir (KGO, 2003a; KGO, 2003b).
- **39 sayılı Emir (Yabancı Yatırım):** Irak ekonomisini yabancı yatırıma geniş ölçüde açan bu düzenleme, işgalcinin yürürlükteki hukuku koruma yükümlülüğünün sınırlarını zorlayan kalıcı bir ekonomik yeniden yapılandırma niteliğindedir (KGO, 2003c). Literatürde bu tür uygulamalar "dönüştürücü işgal" kavramıyla tartışılmış; 1483 sayılı kararın reformları teşvik eden hükümlerinin bu dönüşüme ne ölçüde hukuki dayanak oluşturduğu sorgulanmıştır (Roberts, 2006; Benvenisti, 2012).
- **17 sayılı Emir:** Koalisyon personeline ve yüklenicilere Irak yargısı karşısında geniş bir yargı bağıışıklığı tanınması, mağdurların etkili başvuru imkânını fiilen ortadan kaldırmıştır (KGO, 2004).

2.4.3. Korunan Kişilerin Durumu

Abu Garib cezaevinde belgelenen kötü muamele, IV. Cenevre Sözleşmesi'nin korunan kişilere insani muamele edilmesini öngören 27. maddesi ile fiziksel acı veya imha niteliğindeki tedbirleri yasaklayan 32. maddesinin, ortak 3. maddenin ve İşkenceye Karşı Sözleşme'nin ihlalidir. 2004 Felluce operasyonlarına ilişkin orantısızlık iddiaları ve sivil kayıplar da ayırım ve orantılılık ilkeleri açısından ciddi sorular doğurmaktadır. Bu iddiaların bir kısmı tartışmalı olmakla birlikte, etkili soruşturma yapılmamış olması ABD'nin soruşturma yükümlülüğünün ihlali olarak ayrıca değerlendirilebilir.

2.4.4. Atfedilebilirlik ve Özel Askerî Yükleniciler

ABD'nin sorumluluğu yalnızca askerlerinin fiilleriyle sınırlı değildir. Taslak Maddeler'in 4. maddesi devlet organlarının, 5. maddesi kamu yetkisi kullanan kişi ve kuruluşların, 8. maddesi ise devletin talimatı ya da yönlendirmesi veya denetimi altında hareket edenlerin fiillerinin devlete atfedilmesini düzenler (ILC, 2001). Abu Garib'de sorgulama hizmeti sağlayan CACI şirketi ile ABD Dışişleri Bakanlığı'nın diplomatik koruma sözleşmesi kapsamında çalışan Blackwater şirketinin personelinin davranışları bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Bu alandaki uygulama, sorumluluğun ancak kısmen ve iç hukuk üzerinden işletilebildiğini göstermektedir. Eylül 2007'de Bağdat'taki Nisur Meydanı'nda 14 Iraklı sivil öldüren dört Blackwater görevlisi ABD mahkemelerinde mahkûm edilmiş, ancak Aralık 2020'de ABD Başkanı tarafından affedilmiştir; BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği bu affin cezasızlığa katkıda bulunduğunu ve benzer suçları cesaretlendirebileceğini belirtmiştir (UN News, 2020). Buna karşılık Abu Garib'de 2003-2004'te işkenceye maruz kalan üç Iraklı'nın CACI aleyhine açtığı davada federal jüri Kasım 2024'te şirketi sorumlu bulmuş ve toplam 42 milyon dolar tazminata hükmetmiş, bu karar Mart 2026'da Dördüncü Daire Temyiz Mahkemesi tarafından onanmıştır (CCR, 2026). Bu davalar, bireysel ya da kurumsal sorumluluğun yolunu açmakla birlikte devletin uluslararası sorumluluğunun yerine geçmez; özel yüklenicilerin sorumluluktan kaçmasına imkân veren hukuki boşluklar da devletin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Bu bağlamda UAD'nin *Kongo Demokratik Cumhuriyeti - Uganda* kararı önemli bir emsaldir. Divan, işgalci devletin yalnızca kendi kuvvetlerinin fiillerinden değil, kontrolündeki bölgede insan haklarını ve insancıl hukuku koruma konusunda gerekli özeni göstermemesinden de sorumlu olduğunu kabul etmiştir (UAD, 2005, para. 178-179). Divan 2022'de verdiği tazminat kararında ise işgal altındaki bölgede meydana gelen belirli bir zararın işgalcinin yükümlülüklerini yerine getirmemesinden kaynaklanmadığını ispat yükünün işgalci devlete düştüğünü belirtmiş ve toplu (*global*) tazminat miktarları belirlemiştir (UAD, 2022). Bu içtihat, Irak bakımından doğrudan bir analogi sunmaktadır.

2.5. Üçüncü Evre: Rızaya Dayalı Varlık Dönemi ve Çekilme

2.5.1. Rızanın Hukuki Çerçevesi

ABD, 2008 tarihli Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması (SOFA) çerçevesinde 2011 sonuna kadar Irak'ta bulunmuş, 2014'ten sonra ise DEAŞ'a karşı Irak hükümetinin yardım çağrısı üzerine kurulan koalisyon çerçevesinde ülkeye geri dönmüştür (ABD Savunma Bakanlığı, 2024). Taslak Maddeler'in 20. maddesine göre bir devletin başka bir devletin belirli bir fiiline verdiği geçerli rıza, o fiilin hukuka aykırılığını rızanın sınırları içinde ortadan kaldırır. Bu nedenle 2014 sonrası askerî varlık, ilke olarak kuvvet kullanma yasağının ihlalini oluşturmaz. Ancak bu savunmanın sınırları vardır:

- **Rızanın geçerliliği:** İşgal döneminde ve işgalci gücün kurduğu yapıların verdiği rıza, özgür ve gerçek bir irade beyanı olarak tartışmalıdır. IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 47. maddesi, işgalci ile yerel makamlar arasında yapılan anlaşmaların korunan kişileri sözleşmenin sağladığı haklardan yoksun bırakamayacağını öngörür. Bununla birlikte bu itiraz, seçilmiş bir hükümetin imzaladığı 2008 anlaşmaları ve 2014 daveti bakımından çok daha zayıftır.
- **Rızanın kapsamı:** Rıza, verildiği çerçeveye sınırlıdır; bu çerçevenin dışında kalan fiiller rızayla meşrulaştırılamaz.

- **Rızanın geri alınması ve ekonomik baskı:** Irak Temsilciler Meclisi'nin Ocak 2020'de yabancı askerlerin çıkarılmasını talep etmesine karşılık ABD'nin Irak'ın Federal Rezerv'deki fonlarına erişimi kesmekle tehdit ettiği bildirilmektedir (Reuters, 2026). Ekonomik baskı, Viyana Sözleşmesi'nin 52. maddesindeki "kuvvet tehdidi" kavramına doğrudan girmese de rızanın serbestliği tartışmasında dikkate alınması gereken bir olgudur.

2.5.2. Ocak 2020 Bağdat Saldırısı

3 Ocak 2020'de Bağdat Uluslararası Havalimanı yakınında İranlı General Kasım Süleymani'yi, Haşdi Şabi Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi el-Mühendis'i ve Iraklı güvenlik personelinin öldüren ABD saldırısı, Irak'ın rızası alınmadan Irak topraklarında gerçekleştirilmiştir. BM Yargısız, Seri ve Keyfi İnfazlar Özel Raportörü Agnès Callamard, ABD'nin General Süleymani'yi Irak'ın onayını almadan Irak topraklarında öldürerek Irak'ın toprak bütünlüğünü ihlal ettiği sonucuna varmış ve ABD'nin Şart'ın 51. maddesi kapsamında Güvenlik Konseyi'ne sunduğu meşru müdafaa gerekçesinin yakın bir saldırı tehdidine ilişkin kanıtlarla desteklenmediğini belirtmiştir (Callamard, 2020). Bu olay, rıza dönemi içinde dahi ayrı bir kuvvet kullanma yasağı ihlali iddiası doğurmaktadır.

2.5.3. Çekilmenin Hukuki Anlamı

Çekilme, Eylül 2024'te ilan edilen takvime uygun biçimde gerçekleştirilmiştir. IKBY yetkililerinin ifadesine göre çekilme kararı nihayetinde Irak federal hükümeti tarafından verilmiştir (The National, 2026a). Bu olgu, 2014 sonrası varlığın Irak'ın rızasına dayandığı ve bu rızanın düzenli biçimde sona erdirildiği yönündeki argümanı güçlendirmektedir. Ancak çekilmenin kendisi geçmiş ihlallerin telafisi anlamına gelmez. Üstelik çekilme, güvenlik boşluğuna ilişkin yeni sorular da doğurmaktadır: IKBY Peşmerge Bakanlığı bölgenin hava savunma kapasitesine ilişkin endişelerini dile getirmiş (Haber Aktüel, 2026), İran destekli grupların silahsızlandırılması ise Haziran 2027'ye kadar uzanan bir takvime bağlanmıştır (The National, 2026a). Bu hususlar ayrı bir ihlal iddiası oluşturmaz; ancak giderim ve yeniden inşa yükümlülüklerinin kapsamını belirlemede önem taşıyan olgulardır ve "düzenli çekilme" ile "sorumluluktan kurtulma" arasındaki farkı gösterir.

2.6. Hukuki Sonuçlar: Giderim Yükümlülüğünün Kapsamı

Taslak Maddeler uyarınca sorumlu devletin yükümlülükleri şu başlıklarda toplanabilir:

- **Durdurma ve tekrarlamama güvencesi (md. 30):** Askerî varlığın sona ermesi süregelen fiillerin durdurulması bakımından anlamlıdır; ancak tekrarlamama güvencesi ayrıca değerlendirilmelidir.
- **Tam giderim (md. 31, 34-37):** Eski hâle iade (mümkün olduğu ölçüde), tazminat (maddi olarak değerlendirilebilen zararlar için) ve tarziye (ihlalin kabulü, özür, sorumluların yargılanması). Zarar kalemleri arasında sivil kayıplar, altyapı tahribatı, kültürel mirasın zarar görmesi ve çevresel zararlar yer alabilir.
- **Süreklilik (md. 14):** Süregelen nitelikteki ihlaller, fiil devam ettiği ve uluslararası yükümlülükle bağdaşmadığı sürece devam eder; bu durum özellikle işgal dönemi uygulamalarının zamansal kapsamının belirlenmesinde önemlidir.

Zararın boyutu bakımından savaşla bağlantılı ölümlere ilişkin sayılar kaynaklara göre büyük farklılık göstermektedir. Ulusal ölçekli bir hane araştırmasına dayanan bir çalışma, 2003-2011 döneminde savaş ve işgalle ilişkili aşırı ölüm sayısını yaklaşık 405.000 olarak tahmin etmiş; göç eden hanelerdeki ölümler eklendiğinde bu sayı yarım milyona yaklaşmıştır (Hagopian vd., 2013). Belgelenmiş sivil ölümlerden anket temelli tahminlere kadar uzanan bu geniş aralık, kısmen sorumlu devletin sistematik ve güvenilir kayıt tutmamasının sonucudur. UAD'nin Kongo - Uganda tazminat kararında benimsediği yaklaşım, kitlesel zararlar da kesin kanıtın bulunmadığı durumlarda makul tahminlere dayalı toplu tazminata hükmedilebileceğini ve işgal altındaki bölgelerde ispat yükünün işgalci aleyhine dağıtılabileceğini göstermektedir (UAD, 2022). Çevresel zararlar ve kullanılan mühimmatın sağlık etkilerine ilişkin iddiaların bir kısmı ise bilimsel olarak kesinleşmemiştir; bu alanda öncelikli ihtiyaç, bağımsız ve sistematik bir belgeleme çalışmasıdır.

2.7. Uygulama Boşluğu: Sorumluluk Neden İşletilemedi?

Yukarıda özetlenen teorik sonuçların hiçbirisi fiilen hayata geçmemiştir. Bunun birkaç yapısal nedeni vardır.

Birincisi, hukuka aykırılığı bağlayıcı biçimde tespit eden bir yargı kararı yoktur. ABD, *Nikaragua* davasının ardından 1986'da UAD'nin zorunlu yargı yetkisini tanıyan beyanını geri çekmiştir; bu nedenle Divan'a çekişmeli bir dava getirilmesinin önünde ciddi engeller bulunmaktadır.

İkincisi, sorumluluğu ileri sürme hakkı öncelikle zarar gören devlete, yani Irak'a aittir. Ancak müdahale sonrası kurulan Irak yönetimleri, varlıklarını ve güvenliklerini büyük ölçüde koalisyona borçlu oldukları için böyle bir talepte bulunmamıştır.

Üçüncüsü, Taslak Maddeler'in 48. maddesi bu imkânı tanısa da hiçbir üçüncü devlet ABD ve İngiltere'ye karşı sorumluluğu resmî olarak ileri sürmemiştir.

Dördüncüsü, Güvenlik Konseyi, daimî üyeler arasında yer alan iki devlete karşı herhangi bir tedbir alamamıştır. Konsey'in müdahale sonrası tutumu da önemlidir: 1483 sayılı karar müdahalenin meşruiyetine hiç değinmeden fiilî durumu yönetmeye odaklanmıştır. Kimi yazarlar bunu müdahalenin dolaylı olarak kabullenilmesi şeklinde

yorumlarken, baskın görüş *jus ad bellum* ile *jus in bello* arasındaki ayırım gereği işgalin düzenlenmesinin işgalin hukuka uygun olduğu anlamına gelmediğini vurgular. **Yine de bu tutum, sorumluluğun uygulanmasına yönelik siyasi iradenin bulunmadığını açıkça göstermiştir.**

Bu tablo 1991 ile karşılaştırıldığında daha da belirginleşir. Kuveyt'in işgalinden sonra Güvenlik Konseyi, 687 sayılı kararla Irak'ın sorumluluğunu açıkça tespit etmiş ve zararları karşılamak üzere BM Tazminat Komisyonu'nu (UNCC) kurmuştur. Komisyona sunulan yaklaşık 2,7 milyon talepten 1,5 milyonu kabul edilmiş, Irak petrol ihracatı gelirlerinden aktarılan paylarla toplam 52,4 milyar dolar ödemiş ve son ödeme 13 Ocak 2022'de tamamlanmıştır (UN News, 2022). **Yani aynı ülke, kendi işlediği saldırı için otuz yılı aşkın süre tazminat öderken kendisine yönelik müdahale için hiçbir devletlerarası tazminat almamıştır.** Bu asimetri, uluslararası sorumluluk hukukunun uygulanmasının hukuki kurallardan çok güç dengelerine bağlı olduğunun en somut örneklerinden biridir. 2003 müdahalesi bu nedenle **hukuken doğmuş olması gereken ağır bir sorumluluğun fiilen uygulanmadığı bir örnek, literatürdeki ifadesiyle bir "cezасızlık" (impunity) vakası olarak değerlendirilebilir.** Bu durum sorumluluk kurallarının geçersiz olduğunu değil, uygulanmalarının zarar gören devletin iradesine, yargı yetkisinin varlığına ve Güvenlik Konseyi'ndeki güç dengesine bağlı olduğunu gösterir.

Devlet sorumluluğu düzleminde sonuç alınamayınca mesele parçalı biçimde başka alanlara kaymıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Savcılığı 2006'da Irak'a ilişkin ilk ön incelemeyi kapatırken saldırı suçu üzerindeki yargı yetkisi henüz işlerlik kazanmadığından 2003'te kuvvete başvurma kararının hukuka uygunluğunun Mahkeme'nin yetkisi dışında kaldığını belirtmiştir (Coalition for the ICC, t.y.). Saldırı suçu bakımından Mahkeme'nin yetkisi ancak Temmuz 2018'de işlerlik kazanmıştır ve geriye yürümez. İngiltere'de Lordlar Kamarası, saldırı suçunun İngiliz iç hukukunda bir suç olmadığına hükmetmiştir (Lordlar Kamarası, 2006); bu karar, daha sonra Tony Blair hakkında başlatılmak istenen özel kovuşturmanın da önünü kesmiştir. Buna karşılık sorumluluk, işgal sırasındaki somut ihlaller üzerinden kısmen gündeme gelebilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), İngiltere'nin Basra'daki fiilleri bakımından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında yetki alanının bulunduğunu ve ihlal gerçekleştiğini tespit etmiştir (AİHM, 2011). UCM Savcılığı da İngiliz askerlerinin Irak'ta savaş suçu işlediğine inanmak için makul gerekçeler bulunduğunu tespit etmekle birlikte ön incelemeyi Aralık 2020'de kapatmıştır (UCM Savcılığı, 2020). **Dikkat edilirse bu yolların hiçbirisi müdahalenin kendisini, yani saldırının hukuka aykırılığını değil, yalnızca işgal sürecindeki tekil ihlalleri konu almıştır.**

2.8. Hukuki Yollar ve Engeller

- **UAD - çekişmeli yargı:** ABD'nin zorunlu yargı yetkisini kabul etmemesi nedeniyle ABD'ye karşı dava fiilen kapalıdır; bir davanın görülebilmesi için özel rıza veya uyuşmazlığı Divan'a yönlendiren bir antlaşma hükmü gerekir. İngiltere'nin zorunlu yargı yetkisini kabul beyanı mevcuttur; ancak İngiltere'ye karşı açılacak bir dava, müdahalenin hukuka uygunluğu ABD'nin davranışından ayrılamayacağı için, davaya taraf olmayan bir devletin hukuki menfaatlerinin uyuşmazlığın asıl konusunu oluşturduğu durumlarda Divan'ın yargılama yapmayacağını öngören *Monetary Gold* ilkesine takılabilir (UAD, 1954).
- **UAD - danışma görüşü:** BM Genel Kurulu, Şart'ın 96. maddesi uyarınca Divan'dan danışma görüşü talep edebilir. Bu yol ilgili devletlerin rızasını gerektirmez ve Güvenlik Konseyi'ndeki veto gücünden etkilenmez. Divan, Çagos görüşünde talebin iki devlet arasındaki bir uyuşmazlığa ilişkin olmasının görüş vermeyi engellemediğini kabul etmiştir (UAD, 2019). Bağlayıcı olmasa da böyle bir görüş, müdahalenin hukuka aykırılığını ilk kez yetkili bir yargı organınca tespit edilmiş hâle getirir.
- **UCM:** Irak Roma Statüsü'ne taraf değildir. Irak Geçici Hükümeti Şubat 2005'te Statü'ye katılma kararı almış, ancak bu kararı iki hafta sonra, 1 Mart 2005'te geri almıştır (PGA, t.y.). Irak'ın Statü'nün 12(3). maddesi uyarınca geçmişe dönük bir kabul beyanı vermesi, 1 Temmuz 2002 sonrasında Irak topraklarında işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar bakımından taraf olmayan devletlerin vatandaşlarını da kapsayabilecek teorik bir yoldur; ancak saldırı suçu bu yolla kapsanamaz.
- **Üçüncü devletler (md. 48):** Taslak Maddeler'in 48. maddesi, *erga omnes* yükümlülüklerin ihlalinde Irak dışındaki devletlerin de durdurma ve zarar gören devlet lehine giderim talep edebileceğini öngörür. Bu yol diplomatik koruma kurumundan farklıdır ve bugüne kadar kullanılmamıştır.
- **Ulusal mahkemeler:** Devlet bağımsızlığı, ABD iç hukukundaki çeşitli istisnalar, siyasi mesele doktrini ve devlet sırrı gibi engeller nedeniyle mağdurların başvuruları çoğunlukla sonuçsuz kalmıştır. *Al Shimari - CACI* davası bu tablonun istisnasıdır (CCR, 2026).
- **Feragat ve zımni kabul (md. 45):** Zarar gören devlet, talebinden geçerli biçimde feragat ettiğinde veya davranışlarıyla talebin düşmesine zımnen razı olmuş sayıldığında sorumluluğu ileri sürme hakkını kaybeder. Irak'ın yirmi yılı aşkın süre boyunca talepte bulunmaması ve bu süre zarfında ABD ile kapsamlı iş birliği anlaşmaları imzalaması, karşı tarafça güçlü bir zımni kabul argümanı olarak ileri sürülebilecektir.

Bu engellerin varlığı sorumluluğun varlığını değil, uygulanabilirliğini etkiler. Yaptırım mekanizmasının eksikliği, hukuki ihlalin ortadan kalktığı anlamına gelmez.

2.9. Bugünden Sonra Ne Yapılabilir?

Gerçekçi bir değerlendirmeye, 2003 müdahalesi için devlet sorumluluğunun klasik anlamda uygulanması, yani yargı kararıyla tespit ve tam tazminat, artık çok düşük bir olasılıktır. Ancak bu, hiçbir şey yapılamayacağı anlamına gelmez. Birincisi, Genel Kurul aracılığıyla danışma görüşü talebi en gerçekçi hukuki yol olarak öne çıkmaktadır. İkincisi, kültürel miras alanı somut bir giderim kanalı sunmaktadır: 2003'te yağmalanan eserlerin iadesi, sorumlu devletin hukuka aykırılığı açıkça kabul etmesini gerektirmeden bir tür eski hâle iade işlevi görebilir. Üçüncüsü, Al Shimari davasında olduğu gibi bireysel ihlaller için iç hukuk ve bölgesel insan hakları yolları kullanılmaya devam edebilir. Dördüncüsü, sivil kayıpların ve zararların sistematik biçimde belgelenmesi, gelecekteki her türlü talebin ve tarihsel muhasebenin temelini oluşturur.

Bu noktada güncel bir karşılaştırma da dikkat çekicidir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısı karşısında Avrupa Konseyi bünyesinde bir zarar sicili oluşturulmuş ve Haziran 2025'te Avrupa Konseyi ile Ukrayna arasında Saldırı Suçu Özel Mahkemesi'nin kurulmasına ilişkin anlaşma imzalanmıştır (ASIL, 2025). Bu mekanizmalar, saldırının hesabının sorulması gerektiği ilkesini güçlü biçimde teyit etmektedir. Aynı ilkenin 2003 için uygulanmamış olması, kuvvet kullanma yasağının evrensel inandırıcılığı bakımından sıkça dile getirilen bir "çifte standart" eleştirisine konu olmaktadır. Bununla birlikte ABD ve İngiltere'nin müdahalenin hukuka uygun olduğu yönündeki resmî tutumlarını sürdürdükleri ve iki durumun hukuki açıdan özdeş olmadığını savundukları da kaydedilmelidir.

Bu seçeneklerin her biri nihayetinde Irak'ın kendi siyasi iradesine bağlıdır. Birinci Bölüm'de tartışılan ekonomik kaldıraç, burada da belirleyicidir: Bağdat'ın ABD ile ekonomik ve güvenlik ilişkilerini sürdürme ihtiyacı, geçmişin hukuki muhasebesini talep etme iradesinin oluşmasının önündeki en büyük engeldir.

SONUÇ

30 Eylül 2026 çekilmesi, iki farklı düzlemde okunmalıdır. Stratejik düzlemde çekilme, ABD'nin bölgeden kopuşunu değil, askeri varlığın yerini ekonomik kaldıraç, uzaktan askeri kapasite ve ikili ortaklıkların aldığı yeni bir angajman modelini temsil etmektedir. Bu modelin kırılma noktaları, Irak'ın komuta birliği ve hava savunması eksiklikleri, İran'la bağlantılı silahlı ağların geleceği, DEAŞ'ın Suriye kaynaklı tehdidi ve devam eden ABD-İran savaşının yarattığı belirsizliktir. Türkiye ise 2024 mutabakatı zaptıyla kurulan kurumsal zemin ve savunma sanayii kapasitesi sayesinde bu yeni güvenlik mimarisinde önemli bir aktör olma gerçekliğiyle karşı karşıyadır; ancak bu potansiyelin gerçekleşmesi, ekonomik karşılıklı iş birliğini derinleştiren bir yaklaşıma bağlıdır.

Hukuki düzlemde ise 2003 saldırısı, Güvenlik Konseyi yetkisi ve meşru müdafaa gerekçesi bulunmadığı için BM Şartı'nın 2(4). Maddesinin ihlali olarak değerlendirilmektedir. İşgal dönemindeki bazı uygulamalar Lahey ve Cenevre hukukunun yükümlülükleriyle bağdaşmamakta, rıza dönemi ise geçmiş ihlalleri ortadan kaldırmamakta ve 2020 Bağdat saldırısında olduğu gibi yer yer yeni ihlal iddiaları doğurmaktadır. Ancak bu sorumluluk, yargı yetkisinin yokluğu, Irak'ın siyasi iradesinin oluşmaması ve Güvenlik Konseyi'ndeki güç dengesi nedeniyle bugüne kadar işletilememiştir. 1991'de Irak'tan tam tazminat alan sistemin 2003'te sessiz kalması, uluslararası sorumluluk hukukunun uygulanmasındaki yapısal asimetriyi açıkça ortaya koymaktadır.

Bu iki düzlem birbirinden bağımsız değildir. ABD'nin bugün Irak'taki etkisini askeri varlık yerine ekonomik ve diplomatik araçlarla sürdürebilmesi, aynı araçların Irak'ın geçmişin hukuki muhasebesini talep etme kapasitesini de sınırlaması anlamına gelmektedir. Eylül 2026 çekilmesi bu nedenle hukuki bir son değil, en fazla hesap sorma tartışmasının yeniden açılacağı bir eşiktir. Sorumluluğun varlığı, giderim yükümlülüğünün doğması için yeterlidir; uygulama araçlarının zayıflığı ise hukukun değil, uluslararası sistemin sınırlarının göstergesidir.

DİPNOTLAR

[1] Çalışmanın hazırlanmasında <https://www.setav.org/abd-askerlerinin-iraktan-cekilmesi-ve-bolgesel-dengeler> adlı kaynakta yer alan yazarların ortaya koymuş oldukları görüşlerden istifade edilmiş, söz konusu kaynak ve Al desteginden çalışmanın ilk 4 sayfasında yazarın görüşlerine katkı sunmak maksadıyla faydalanılmıştır.

[2] **2008 Stratejik Çerçeve Anlaşması (Strategic Framework Agreement)**, ABD ile Irak arasında 17 Kasım 2008'de imzalanan ve 1 Ocak 2009'da yürürlüğe giren, iki ülke arasındaki uzun vadeli ilişkinin genel çerçevesini belirleyen temel belgedir (ABD-İrak, 2008a). Aynı gün imzalanan ve kamuoyunda daha çok bilinen Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması (SOFA) ile birlikte düşünülmesi gerekir, ancak ikisinin işlevi farklıdır (ABD-İrak, 2008b). SOFA, Amerikan askerlerinin Irak'taki hukuki statüsünü ve çekilme takvimini düzenliyordu; bu çerçevede ABD birlikleri Haziran 2009'da şehirlerden, 2011 sonunda ise ülkeden tamamen çekildi. Stratejik Çerçeve Anlaşması ise askerî varlıktan bağımsız olarak iki devlet arasındaki ilişkinin kalıcı zeminini oluşturmak amacıyla hazırlandı ve güvenlik iş birliğini de kapsayan bu zemin bugün de yürürlükte (Jeffrey, 2025).

[3] **Doğal Kararlılık Harekâtı (Operation Inherent Resolve, OIR)**, ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyonun DEAŞ'a karşı Irak ve Suriye'de yürüttüğü askerî operasyonun adıdır. Harekât, DEAŞ militanlarının Suriye ve kuzey Irak'ta hızla ilerlediği 2014 yazında ABD'nin örgüt hedeflerine hava saldırıları başlatmasıyla fiilen başladı. Bu operasyonu yönetmek için CENTCOM 2014'te, Irak ve Suriye'deki ortak güçlere danışmanlık, destek ve kabiliyet

kazandırmak amacıyla Birleşik Müşterek Görev Kuvveti-OIR'ı (CJTF-OIR) kurdu (Defence Industry Europe, 2026). Koalisyon Aralık 2021'de Irak'taki muharebe görevini sona erdirmiş, Eylül 2024'te iki aşamalı geçiş planı açıklanmış (ABD Savunma Bakanlığı, 2024) ve harekâtın Irak ayağı 30 Eylül 2026'da Erbil'den son çekilmeyle resmen tamamlanmıştır (CBS News, 2026).

KAYNAKÇA

Uluslararası Belgeler

- ABD-Irak. (2008a). *Strategic Framework Agreement for a Relationship of Friendship and Cooperation between the United States of America and the Republic of Iraq*. Bağdat, 17 Kasım 2008.
- ABD-Irak. (2008b). *Agreement between the United States of America and the Republic of Iraq on the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities during Their Temporary Presence in Iraq* [SOFA]. Bağdat, 17 Kasım 2008.
- Birleşmiş Milletler Şartı. (1945). San Francisco, 26 Haziran 1945.
- BM Genel Kurulu. (2001). *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* (A/RES/56/83), 12 Aralık 2001.
- BM Güvenlik Konseyi [BMGK]. (1990). Karar 660 (S/RES/660), 2 Ağustos 1990.
- BM Güvenlik Konseyi [BMGK]. (1990). Karar 678 (S/RES/678), 29 Kasım 1990.
- BM Güvenlik Konseyi [BMGK]. (1991). Karar 687 (S/RES/687), 3 Nisan 1991.
- BM Güvenlik Konseyi [BMGK]. (2002). Karar 1441 (S/RES/1441), 8 Kasım 2002.
- BM Güvenlik Konseyi [BMGK]. (2002). 4644. Toplantı Tutanağı (S/PV.4644), 8 Kasım 2002.
- BM Güvenlik Konseyi [BMGK]. (2003). Karar 1483 (S/RES/1483), 22 Mayıs 2003.
- BM Güvenlik Konseyi [BMGK]. (2003). Karar 1511 (S/RES/1511), 16 Ekim 2003.
- BM Güvenlik Konseyi [BMGK]. (2004). Karar 1546 (S/RES/1546), 8 Haziran 2004.
- Harp Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına Dair (IV.) Cenevre Sözleşmesi. (1949). Cenevre, 12 Ağustos 1949.
- ILC [Uluslararası Hukuk Komisyonu]. (2001). *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries. Yearbook of the International Law Commission, 2001, Vol. II, Part Two*.
- KGO [Koalisyon Geçici Otoritesi]. (2003a). *Order Number 1: De-Ba'athification of Iraqi Society* (CPA/ORD/16 May 2003/01).
- KGO. (2003b). *Order Number 2: Dissolution of Entities* (CPA/ORD/23 May 2003/02).
- KGO. (2003c). *Order Number 39: Foreign Investment* (CPA/ORD/19 September 2003/39).
- KGO. (2004). *Order Number 17 (Revised): Status of the Coalition Provisional Authority, MNF-Iraq, Certain Missions and Personnel in Iraq* (CPA/ORD/27 June 2004/17).
- Karada Savaş Kanun ve Teamüllerine İlişkin (IV.) Lahey Sözleşmesi ve Eki Nizamname. (1907). Lahey, 18 Ekim 1907.
- Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü. (1998). Roma, 17 Temmuz 1998.

Yargı Kararları

- AİHM [Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi]. (2011). *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* [Büyük Daire], Başvuru No. 55721/07, 7 Temmuz 2011.
- CCR [Center for Constitutional Rights]. (2026). *Al Shimari, et al. v. CACI et al.* [Dava sayfası; ABD Doğu Virginia Federal Bölge Mahkemesi jüri kararı, 12 Kasım 2024; Dördüncü Daire Temyiz Mahkemesi onama kararı, 12 Mart 2026]. <https://ccrjustice.org/ourcases/current-cases/al-shimari-v-caci-et-al>
- Lordlar Kamarası. (2006). *R v Jones (Margaret) and Others* [2006] UKHL 16, 29 Mart 2006.
- UAD [Uluslararası Adalet Divanı]. (1954). *Monetary Gold Removed from Rome in 1943 (Italy v. France, United Kingdom and United States of America)*, Preliminary Question, Judgment, ICJ Reports 1954, s. 19.
- UAD. (1986). *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Merits, Judgment, ICJ Reports 1986, s. 14.
- UAD. (2003). *Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America)*, Judgment, ICJ Reports 2003, s. 161.
- UAD. (2005). *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Judgment, ICJ Reports 2005, s. 168.
- UAD. (2019). *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965*, Advisory Opinion, ICJ Reports 2019, s. 95.
- UAD. (2022). *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Reparations, Judgment, 9 Şubat 2022, ICJ Reports 2022, s. 13.

Kitap, Makale ve Raporlar

- Acun, C. (2026). Uzman görüşü. S. Düz (Haz.), *ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ve bölgesel dengeler içinde*. SETA, 2 Ekim 2026. <https://www.setav.org/abd-askerlerinin-iraktan-cekilmesi-ve-bolgesel-dengeler>

- Alaca, M. (2026). Uzman görüşü. S. Düz (Haz.), *ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ve bölgesel dengeler* içinde. SETA, 2 Ekim 2026. <https://www.setav.org/abd-asgerlerinin-iraktan-cekilmesi-ve-bolgesel-dengeler>
- ASIL [American Society of International Law]. (2025). Council of Europe and Ukraine establish Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine. *International Law in Brief*. <https://www.asil.org/ILIB/council-europe-and-ukraine-establish-special-tribunal-crime-aggression-against-ukraine>
- Aslan, M. (2026). Uzman görüşü. S. Düz (Haz.), *ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ve bölgesel dengeler* içinde. SETA, 2 Ekim 2026. <https://www.setav.org/abd-asgerlerinin-iraktan-cekilmesi-ve-bolgesel-dengeler>
- Benvenisti, E. (2012). *The International Law of Occupation* (2. bs.). Oxford University Press.
- Callamard, A. (2020). *Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions* (A/HRC/44/38). BM İnsan Hakları Konseyi.
- Caner, M. (2026). Uzman görüşü. S. Düz (Haz.), *ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ve bölgesel dengeler* içinde. SETA, 2 Ekim 2026. <https://www.setav.org/abd-asgerlerinin-iraktan-cekilmesi-ve-bolgesel-dengeler>
- Chilcot Raporu [The Iraq Inquiry]. (2016). *The Report of the Iraq Inquiry: Executive Summary* (HC 264). House of Commons, 6 Temmuz 2016.
- Coalition for the ICC. (t.y.). *Iraq* [Ülke sayfası]. <https://www.coalitionfortheicc.org/country/iraq>
- Crawford, J. (2002). *The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*. Cambridge University Press.
- Çelik, M. (2026). Uzman görüşü. S. Düz (Haz.), *ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ve bölgesel dengeler* içinde. SETA, 2 Ekim 2026. <https://www.setav.org/abd-asgerlerinin-iraktan-cekilmesi-ve-bolgesel-dengeler>
- Davids Komisyonu. (2010). Report of the Dutch Committee of Inquiry on the War in Iraq, Chapter 8: The Basis in International Law for the Military Intervention in Iraq. *Netherlands International Law Review*, 57(1), 81-137.
- Duman, B. (2026). Uzman görüşü. S. Düz (Haz.), *ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ve bölgesel dengeler* içinde. SETA, 2 Ekim 2026. <https://www.setav.org/abd-asgerlerinin-iraktan-cekilmesi-ve-bolgesel-dengeler>
- Düz, S. (Haz.). (2026). *ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ve bölgesel dengeler* [Uzmanlar Cevaplıyor]. SETA, 2 Ekim 2026. <https://www.setav.org/abd-asgerlerinin-iraktan-cekilmesi-ve-bolgesel-dengeler>
- Franck, T. M. (2003). What happens now? The United Nations after Iraq. *American Journal of International Law*, 97(3), 607-620.
- Gray, C. (2018). *International Law and the Use of Force* (4. bs.). Oxford University Press.
- Hagopian, A., Flaxman, A. D., Takaro, T. K. vd. (2013). Mortality in Iraq associated with the 2003-2011 war and occupation: Findings from a national cluster sample survey by the University Collaborative Iraq Mortality Study. *PLOS Medicine*, 10(10), e1001533.
- Jeffrey, J. (2025). After Operation Inherent Resolve: The future of U.S.-Iraq security relations (PolicyWatch 4110). The Washington Institute for Near East Policy, 24 Eylül 2025. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/after-operation-inherent-resolve-future-us-iraq-security-relations>
- Lowe, V. (2003). The Iraq crisis: What now? *International and Comparative Law Quarterly*, 52(4), 859-871.
- Mansour, R. ve Jabar, F. A. (2017). *The Popular Mobilization Forces and Iraq's Future*. Carnegie Middle East Center.
- ORSAM. (2026). Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilmesi: Milisler, İran ve Bağdat'taki güç dengesi. <https://orsam.org.tr/yayinlar/amerikan-asgerlerinin-iraktan-cekilmesi-milisler-iran-ve-bagdat-taki-guc-dengesi/>
- PGA [Parliamentarians for Global Action]. (t.y.). *Iraq and the Rome Statute*. <https://www.pgaction.org/ilhr/rome-statute/iraq.html>
- Roberts, A. (2006). Transformative military occupation: Applying the laws of war and human rights. *American Journal of International Law*, 100(3), 580-622.
- Sands, P. (2005). *Lawless World: America and the Making and Breaking of Global Rules*. Allen Lane.
- Taft, W. H., IV ve Buchwald, T. F. (2003). Preemption, Iraq, and international law. *American Journal of International Law*, 97(3), 557-563.
- UCM Savcılığı [Office of the Prosecutor, ICC]. (2020). *Situation in Iraq/UK: Final Report*, 9 Aralık 2020.
- Yoo, J. (2003). International law and the war in Iraq. *American Journal of International Law*, 97(3), 563-576.

Resmî Açıklamalar ve Basın Kaynakları

- ABD Dışişleri Bakanlığı. (2024, 27 Eylül). *Senior Administration Official and Senior Defense Official on a Transition Plan for Combined Joint Task Force – Operation Inherent Resolve in Iraq*. <https://2021-2025.state.gov/senior-administration-official-and-senior-defense-official-on-a-transition-plan-for-combined-joint-task-force-operation-inherent-resolve-in-iraq/>
- ABD Savunma Bakanlığı. (2024, 27 Eylül). Inherent Resolve mission in Iraq and Syria transitioning. *DOD News*. <https://www.globalsecurity.org/military/library/news/2024/09/mil-240927-dodnews01.htm>

- Al Jazeera. (2026, 29 Eylül). Iraq begins high-stakes security balancing act as US troops withdraw. <https://www.aljazeera.com/news/2026/9/29/iraq-begins-high-stakes-security-balancing-act-as-us-troops-withdraw>
- Axios. (2024, 28 Ocak). 3 U.S. service members killed in drone attack in Jordan. <https://www.axios.com/2024/01/28/3-us-soldiers-killed-jordan>
- BBC News. (2004, 16 Eylül). Iraq war illegal, says Annan.
- CBS News. (2026, 30 Eylül). U.S. military declares end of anti-ISIS Operation Inherent Resolve in Iraq. <https://www.cbsnews.com/news/us-military-iraq-withdrawal-isis-operation-inherent-resolve-over/>
- Defence Industry Europe. (2026, 30 Eylül). U.S. ends Operation Inherent Resolve mission in Iraq after Erbil withdrawal, with task force in Jordan continuing counter-ISIS operations in Syria. <https://defence-industry.eu/u-s-ends-operation-inherent-resolve-mission-in-iraq-after-erbil-withdrawal-with-task-force-in-jordan-continuing-counter-isis-operations-in-syria/>
- Fox News. (2026, Ekim). Iraq sounds alarm on terror threat from Syria one day after US troops leave. <https://www.foxnews.com/politics/iraq-sounds-alarm-terror-threat-syria-day-after-us-troops-leave>
- Haber Aktüel. (2026, Eylül). ABD askerleri Irak'tan çekildi. <https://www.haberaktuel.com/abd-askerleri-iraktan-cekildi-3499359>
- Medyascope. (2026, 29 Eylül). ABD'nin Irak'tan çekilmesi bölgede dengeleri nasıl değiştirecek? <https://medyascope.tv/2026/09/29/abdnin-iraktan-cekilmesi-iran-isis/>
- NTV. (2024, 15 Ağustos). Bakan Fidan: Irak'la mutabakat zaptı imzalandı. <https://www.ntv.com.tr/dunya/bakan-fidan-irakla-mutabakat-zapti-imzalandi,f3YavfLFRkiYRek2ectFXg>
- Reuters. (2026, 30 Eylül). Explainer: How the US controls Iraq's oil revenues (A. Rasheed). Al-Monitor üzerinden. <https://al-monitor.com/originals/2026/09/explainer-how-us-controls-iraqs-oil-revenues>
- The National. (2026a, 29 Eylül). Iraq prepares for new chapter after US troop withdrawal as security concerns remain. <https://www.thenationalnews.com/news/mena/2026/09/29/iraq-prepares-for-new-chapter-after-us-troop-withdrawal-as-security-concerns-remain/>
- The National. (2026b, 30 Eylül). US confirms formal end of military mission in Iraq. <https://thenationalnews.com/news/us/2026/09/30/isis-mission-ends-iraq-us>
- UN News. (2020, 23 Aralık). Iraq: Trump pardons for Baghdad Blackwater guards 'contributes to impunity' says UN rights office. <https://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2020/iraq-201223-unnews01.htm>
- UN News. (2022, 9 Şubat). Iraq makes final reparation payment to Kuwait for 1990 invasion. <https://news.un.org/en/story/2022/02/1111632>

Prof. Dr. Murat KOÇ / Çağ Üniversitesi Bölgesel Güvenlik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi